Karel Knap:

PŘEMĚNA ROZVODU NA ROZLUKU PODLE § 17 ZÁK. 320/1919.

V judikatuře i v literatuře jest různost názorů v otázce, jaký význam má změna skutečností, na nichž se zakládá rozvod, pro přeměnu rozvodu na rozluku podle § 17 zák. 320/1919.

Jednotnost názoru jest pouze v tom, že okolnosti, které jsou způsobilé býti důvody rozluky podle § 13 zák. 320/1919 a které vyšly najevo teprve po povolení rozvodu, nemohou odůvodniti povolení rozluky podle § 17 manž. zák. To vyplývá jasně ze znění § 17 (»skutečnosti ve sporu o rozvod najevo vyšlé, byly už tehdy odůvodnily . . .«).

Jiná jest však otázka, jaký vliv má pominutí důvodů rozlukových, které byly dány v době rozsudku rozvodového a které pominuly v době mezi rozvodem a dobou rozhodování o rozluce. Zákon výslovně řeší pouze jediný případ, totiž případ § 13, lit. g) manž. zák., o kterém stanoví v poslední větě cit. § 17, že rozluku nelze vysloviti, jestliže stav uvedený v § 13, lit. g) pominul. Tento případ není ovšem případem jediným, neboť v praksi se vyskytuje řada dalších případů, mezi něž jest nutno čítati odpuštění a zejména obnovení manželského společenství.

Nejvyšší soud v otázce obnovení manželského společenství v době mezi pravoplatným rozvodem a okamžikem rozhodování o návrhu na povolení rozluky podle § 17 manž. zák. vyslovil rozhodnutím ze dne 18. října 1935, čj. R I 985/35, že obnovení manželského společenství nebrání tomu, aby byla v nesporném řízení povolena rozluka podle § 17 zák. 320/1919. V důvodech staví se nejvyšší soud na stanovisko, že obnovení manželského společenství po rozvodovém rozsudku nemůže brániti povolení rozluky podle § 17 manž. zák., protože prý podle tohoto zákonného předpisu má soud pouze zkoumati, zda skutečnosti vyšlé najevo v rozvodovém sporu byly by již tenkráte odůvodnily nárok na rozluku, kdyby o rozluku bylo žádáno, a že tedy jest právně bezvýznamné, zda manželé po vydání rozvodového rozsudku žili v manželském společenství.

Zkoumáme-li blíže toto rozhodnutí, dospíváme k závěru, že toto rozhodnutí jest v rozporu s ustanovením § 17 manž. zák., neboť cit. ustanovení podobného výkladu nepřipouští. Cit. ustanovení § 17 manž. zák. zní:

»Byl-li soudem pravoplatně vysloven rozvod podle §§ 107—109 obč. zák., a to z některého důvodu uvedeného v § 13 tohoto zákona, může každý manžel nehledě k předpisu § 15 žádati za rozluku manželství na podkladě provedeného už sporu o rozvod. Dojde-li soud na základě konaných šetření, při nichž je mu se říditi zásadami řízení nesporného, k přesvědčení, že by skutečnosti ve sporu o rozvod na jevo vyšlé byly už tehdy odůvodnily výrok o rozluce, kdyby oň bylo bývalo žalováno, vysloví rozluku manželství usnesením, do něhož převezme výrok o vině z rozsudku, vydaného ve sporu o rozvod téhož manželství. Rozluky nelze tu vysloviti, jestliže stav uvedený v § 13 g) pominul.«

Z jasného znění tohoto ustanovení tedy vyplývá, že zákon pro povolení přeměny rozvodu v rozluku nesporným řízením podle § 17 vyžaduje 2 předpoklady: 1. aby v době rozhodování o rozluce tu byl pravoplatný rozsudek rozvodový podle §§ 107 až 109 obč. zák., 2. aby rozvod v onom rozsudku vy-

slovený byl povolen na základě takových najevo vyšlých skutečností, které by byly již v době rozsudku rozvodového odůvodnily rozluku.

Vadnost shora citovaného rozhodnutí nejvyššího soudu jest zřejmá již z toho, že citované rozhodnutí opomíjí úplně shora uvedený prvý předpoklad, který již z jasného znění zákona vyplývá. Není zajisté možno vůbec pochybovati o tom, že nelze vysloviti podle § 17 rozluku na základě rozvodového rozsudku, který pozbyl v mezidobí účinnosti na př. v důsledku sporu o obnovu nebo o zmatečnost. V tomto případě však není ještě vyčerpána řada případů, které mohou míti v zápětí pominutí účinků rozsudkem povoleného rozvodu. Nejvyšší soud zabýval se tímto případem již dříve, a to v plenár. rozhodnutí ze dne 27. listopadu 1919, Sb. Vážný čís. 320. V tehdejší době nejvyšší soud klonil se ještě k názoru později změněnému, že pouhé faktické obnovení manželského společenství nemá právní účinky a že plné právní účinky obnovení nastávají teprve oznámením soudu (§ 110 obč. zák.). Toto stanovisko nejvyšší soud později opustil (viz rozh. Sb. Vážný 10.455, 11.383), takže přiznává nyní plné právní účinky pouhému i jen faktickému obnovení manželského společenství a předpis § 110 obč. zák. považuje za předpis pořádkový.

Plenár. rozhodnutí shora citované dochází pro případy uvedené v § 110 obč. zák. k závěru, že po obnovení manželského společenství není možná přeměna ve smyslu § 15 a násl. manž. zák., nýbrž jest nutno nastoupiti žalobou o rozluku. I když nejvyšší soud v tomto plenár. rozhodnutí řešil především případ žádosti o rozluku pro nepřekonatelný odpor ve smyslu § 15 rozl. zák., dospěl zcela správně též k vyřešení všeobecnému, vztahujícímu se i na případy § 17 manž. zák. V tomto směru uvádí v rozhodovacích důvodech:

»Neboť vyhověno-li plně předpisu § 110 obč. zák., obživnou zase veškeré právní účinky, jež s manželstvím nerozvedeným po zákonu jsou spojeny, odčiní se důsledky dřívějšího rozvodu a manželství platí nadále za nerozvedené. Ježto pak zákon v § 15 a násl. předpokládá manželství soudně rozvedené, není zde, zachovají-li se manželé dle předpisu § 110 obč. zák. tohoto prvého a základního předpokladu pro použití § 15 a násl. rozl. zák.«

Toto odůvodnění jest zcela samozřejmé, plně správné a jest nutno je vztahovati vzhledem ke změně judikatury v otázce § 110 obč. zák. na případ jakéhokoliv obnovení manželského společenství.

Rozhodnutí ze dne 18. října 1935 jest tedy v rozporu s tímto plenárním rozhodnutím a jeho odůvodnění jest vadné, protože přehlíží úplně, že pouhým obnovením manželského společenství byly vlastně účinky rozvodového rozsudku odstraněny, že rozvod po právu dále neexistuje, takže kdyby strany žádaly rozvod, musily by se domáhati nového povolení rozvodu novým sporem nebo žádati o nové povolení rozvodu dobrovolného (viz § 110 obč. zák., 2. věta). Již pro tento nedostatek základního předpokladu není tedy možno, aby rozluka mohla býti povolena v pouhém nesporném řízení, jestliže není zde v době rozhodování o rozluce rozvodu a jestliže o rozvod bylo by nutno nastoupiti cestu sporu.

Vidíme tedy, že obnovení manželského společenství v mezidobí po pravoplatnosti rozvodu a okamžikem rozhodování o žádosti za rozluku brání povolení rozluky nesporným řízením ve smyslu § 17 zák. 320/1919 již vzhledem k tomu, že obnovením manželského společenství byl úplně odčiněn stav vzniklý povoleným rozvodem a nastala restituce manželských poměrů, takže chybí předpoklad vyslovený úvodní větou § 17. Otázka stává se však

složitější, jestliže uvažujeme o jiných případech změn v tomto mezidobí nastalých. Praktická v tomto vztahu jest zejména otázka odpuštění. Ve smyslu § 14, lit. c) zák. 320/1919 pomíjí právo žalobní odpuštěním. Jestliže tedy na př. jeden z manželů se dopustil cizoložství ve smyslu § 13, lit. a) zák. 320/1919, není možno přesto vyhověti žalobě o rozluku, jestliže ve sporu rozlukovém bude prokázáno, že žalující manžel cizoložství druhému manželovi odpustil. Uvažujme nyní případ, kdy cizoložství bylo jediným důvodem rozvodu.

V rozvodovém sporu bylo manželství pravoplatným rozsudkem rozvedeno ve smyslu § 109 obč. zák. z důvodů cizoložství žalovaného manžela. Jiných důvodů rozvodových, zejména takových, které by tvořily zároveň důvod rozlukový ve smyslu § 13 zák. 320/1919 nebylo. Po pravoplatnosti rozvodového rozsudku uražený manžel cizoložství druhému manželovi bezvýhradně odpustil. Nyní nastane případ, že po tomto odpuštění přesto dotčený manžel žádá o povolení rozluky přeměnou ve smyslu § 17 zák. 320/1919. Není sporu o tom, že jediný rozlukový důvod, který zde byl v době rozhodování o rozvodu, pominul po pravoplatnosti rozvodu a před okamžikem rozhodování o rozluce, takže kdyby na místo žádosti o povolení rozluky ve smyslu § 17 zák. 320/1919 bylo o rozluku žalováno, musila by žaloba býti zamítnuta vzhledem k ustanovení § 14, lit. c) prvá věta cit. zákona.

Otázkou nyní jest, jaký vliv tato změna skutečností má na rozhodování o přeměně rozvodu v rozluku nesporným řízením. Jak vychází najevo ze shora citovaného rozhodnutí nejvyššího soudu ze dne 18. října 1935, staví se nejvyšší soud na stanovisko, že rozhoduje jedině doba, ve které bylo rozhodováno o rozvodu a že tedy záleží výlučně na tom, zda tehdy v době rozhodování o rozvodu bylo by bývalo možno uznati na rozluku z důvodů tam uplatněných, kdyby o povolení rozluky bylo bývalo žádáno.

Pro tento názor uvádí nejvyšší soud jako důvod, že § 17 užívá slov »už tehdy odůvodnily« a že jinak ničeho neustanovuje, takže nic jiného není třeba zkoumati. Zdánlivě pro tento názor by také svědčila poslední věta citovaného § 17, ustanovující, že rozluky nelze vysloviti, jestliže stav uvedený v § 13, lit. g) pominul, která by přímo sváděla k argumentaci a contrario.

Není však pochyby, že toto argumentování naráží na značné obtíže, zejména přihlédneme-li pečlivěji ke znění věty druhé. Věta druhá § 17 totiž nevyslovuje, že by rozluka měla býti povolena v tomto případě, jestliže skutečnosti ve sporu o rozvod na jevo vyšlé byly by tehdy odůvodnily výrok o rozluce, nýbrž jasně stanoví, že jest třeba, aby tyto skutečnosti byly už tehdy odůvodnily výrok o rozluce. Ti, kdož vykládají v tomto směru ustanovení § 17 shora uvedeným způsobem zřejmě přehlížejí slovo »už« ve větě druhé § 17. Kdyby rozhodoval jedině moment vynesení rozsudku rozvodového, nebylo by zřejmě třeba slova »už«. Slovo »už« naznačuje, že jde o trvání, nikoliv jen o jediný okamžik, totiž že důvody nemají býti splněny pouze v době povolování rozluky, nýbrž už v době rozhodování o rozvodu a že jedině v tomto případě jest přípustná přeměna nesporným řízením.

Vidíme tedy, že právě tak jako lze na prvém místě uvedeným způsobem argumentovati pro názor zastávaný nejvyšším soudem v citovaném rozhodnutí, jest možno argumentovati pro názor úplně opačný, rovněž tak přímo ze znění § 17 a s plným oprávněním. Nelze tedy upříti, že text § 17

jest nejasný a že přímo z textu zákona není možno bezpečně zjistiti vůli zákonodárce. Nezbývá tedy než použíti k výkladu ostatních způsobilých prostředků, ze kterých lze zjistiti, co zákonodárce chtěl ustanovením § 17 vyjádřiti, zejména důvodové zprávy a autentické interpretace prováděcím vl. nař. ze dne 27. června 1919, čís. 362 Sb. z. a n. K otázce shora uvedené důvodová zpráva praví:

»V případě § 17 stačí žádost jednostranná a netřeba souhlasu ani druhého manžela, ani aby uplynula určitá doba od provedeného rozvodu. Soudu bude toliko pečlivě zkoumati, jestli výsledky zjištěné ve sporu o rozvod byly by už tenkráte stačily k tomu, aby na jich podkladě byla povolena rozluka, kdyby o ni bylo bývalo nebo bylo mohlo býti žalováno. Ovšem bude soudu zkoumati zároveň, jestli i nyní, v době, kdy má rozluku vysloviti, výsledky ve sporu o rozvod najevo vyšlé nedoznaly změn takových, jež by nyní rozluku nedovolovaly. Praktický význam to má hlavně při duševních chorobách, jež v době žádání rozluky pominuly. Výraz tomu dává poslední věta § 17.«

K tomu ustanovuje článek druhý, odst. III. prováděcího vl. nař. ze dne 27. června 1919, čís. 362 Sb. z. a n.:

»Soudu bude pečlivě zkoumati opět nesporným řízením, zdali skutečnosti zjištěné ve sporu o rozvod byly by již tenkráte odůvodnily výrok o rozluce, tedy bylo-li by již tenkráte k tomu stačilo, aby na jejich podkladě byla povolena rozluka, nikoliv jen pouhý rozvod, kdyby bylo o ni hned žalováno, dále soudu náleží spolu zkoumati, zdali i nyní ještě nezměnily se ony výsledky zjištěné ve sporu o rozvod, zejména při duševních chorobách.«

Z těchto dvou pramenů lze zjistiti s naprostou bezpečností správný výklad § 17 ve shora uvedeném směru. Znění důvodové zprávy i ustanovení prováděcího vl. nař. vylučuje naprosto, aby z věty poslední § 17 bylo argumentováno a contrario a vysvětluje, z jakého důvodu ve větě druhé bylo použito slova »už«. Jest tedy zřejmo, že ustanovením poslední věty § 17 neměl býti taxative vytčen jediný případ, ve kterém změna skutečností jest právně významná, nýbrž že případ § 13, lit. g) v poslední větě zmíněný jest vytčen pouze příkladmo jako nejdůležitější z těchto případů.

Slovy »už tehdy« jsou tedy vyloučeny pouze skutečnosti nové, jež nastaly v době mezi povolením rozvodu a rozluky. Rozluka by tedy nemohla býti povolena nesporným řízením podle § 17, jestliže rozvod byl povolen z důvodů, které by nepostačovaly jako důvody rozlukové podle § 13 zák. 320/1919, a rozlukové důvody nastaly teprve v době mezi povolením rozvodu a žádostí za rozluku [na př. uplynutí 6měsíční lhůty § 13, lit. c) cit. zák. nastalo teprve po pravoplatnosti rozvodového rozsudku — sr. rozh. Vážný 10.501].

Naproti tomu však ustanovení § 17 cit. zák. předpokládá, že důvody rozluky trvají, zejména že trvá také rozvodový rozsudek a jeho účinky. Kdyby v tomto případě nesporného řízení, ve kterém rozluka jest povolována ve smyslu § 17 zák. 320/1919 měl rozhodovati výlučně stav v době dávno před vydáním rozhodnutí rozlukového, byl by to zákonodárce musil výslovně stanoviti, neboť by to bylo naprostou výjimkou z ostatních předpisů. Jestliže jest podle § 17 manželského zákona manželství rozlučováno, děje se to vždy ex nunc, t. j. manželství platí za rozloučené dnem tohoto rozhodnutí. Již z toho tedy vychází najevo, že jest nutno, aby rozhodnutí vycházelo ze stavu v době rozhodování a ne ze stavu, jaký byl případně v době dávno minulé.

Uvažujme o případu, kdy manželství bylo pravoplatně rozvedeno na př. v r. 1921. V roce 1922 manželé obnovili manželské společenství a žili spolu

jako manželé po celých dalších 15 let. Během této doby narodily se jim děti. Nyní po 15 letech najednou manžel se chce vymknouti z pout manželství a připadne na myšlenku, že by mohl k tomu použíti starého pravoplatného rozvodového rozsudku. Podle mínění vysloveného v rozhodnutí n. s. ze dne 18. října 1935, musila by mu býti hladce povolena rozluka podle § 17 řízením nesporným, aniž by jakákoliv skutečnost další byla zjišťována, a aniž by vůbec byl brán zřetel na to, že po celých 15 let po rozsudku trvalo řádné manželské společenství.

Ještě více neudržitelnost citovaného názoru nejvyššího soudu vyjde najevo, uvažujeme-li, že po pravoplatném rozsudku rozvodovém z r. 1921 zemřel jeden z manželů v r. 1922. V roce 1937 podá zbylý manžel žádost za povolení rozluky manželství podle § 17 manželského zákona. Nikdo jistě nebude popírati, že manželství nelze rozloučiti proto, protože manželský svazek byl zrušen smrtí jednoho z manželů. Jest ovšem nepochybno, že smrt nastala teprve po vydání rozsudku rozvodového. Kdyby tedy mohl vůbec logicky býti správným názor, že rozhoduje výlučně doba vydání rozhodnutí rozvodového a že nezáleží na tom, co se později stalo, bylo by také nutno povoliti rozluku podle § 17 manželského zákona i v tomto případě, kdy manželský svazek ve skutečnosti již zanikl smrtí. Z těchto příkladů zajisté jeví se zcela názorně, že není možno přehlížeti stav v době rozhodování o rozluce a že právě tak, jako ve smyslu výslovného ustanovení § 17, II. věty manželského zákona jest nutno přihlížeti ke stavu v době sporu rozvodového, jest také mimo to bezpodmínečně nutno při rozhodování o rozluce zjistiti, zda stav v době rozhodování o rozluce na základě návrhu podle § 17 cit. zák. nebrání tomu, aby rozluka ještě v této době byla povolena. Toto rozlišování mezi shora uvedenými dvěma momenty jest nutné tím spíše, čím delší doba uplyne mezi sporem o rozvod a žádostí o rozluku, neboť tím více jest dána možnost změn bránících povolení rozluky.

Dospívám proto k závěru, že při rozhodování o žádosti za rozluku v nesporném řízení ve smyslu § 17 zák. 320/1919 jest nutno zkoumati nejen, zda skutečnosti zjištěné ve sporu o rozvod tvoří některý z důvodů rozlukových ve smyslu § 13 citovaného zákona, nýbrž zároveň též, zda stav v době rozhodování o rozluce připouští povolení rozluky, t. j. nejen zda rozlukové důvody dosud trvají, nýbrž zejména zda v mezidobí nepominuly účinky rozvodového rozsudku, či zda manželský svazek nebyl v mezidobí již zrušen jinak.

Jestliže vyjde na př. najevo, že veškeré rozlukové důvody pominuly tak, že v době rozhodování o rozluce zde již nejsou (na př. pominuly odpuštěním) nebo že vůbec nastala úplná restituce obnovením manželského společenství, či zrušení manželského svazku smrtí, nebo jestliže alespoň otázku, zda nastaly takovéto změny nelze vyřešiti prostředky řízení nesporného, nemůže býti žádosti o povolení rozluky v nesporném řízení podle § 17 cit. zák. býti vyhověno a navrhovateli nezbude než nastoupiti za účelem dosažení rozluky cestu řízení sporného.